

VEBA YILI GÜNLÜĞÜ: YOKOLUŞUN EŞİĞİNDE BİR İNSANLIK SINAVI

Bülent BOZKURT*

Özellikle, daha süt emme çağında olan çocukların hali içler acısıydı... Bunların bir kısmı, anneleri veya süt anneleri vebadan öldüğünden, açlıktan ölüyor, bir kısmı ise, sağlam görünmekle birlikte hastalığa yakalanmış olan annenin sütüyle zehirlenip, onunla birlikte ölüyordu... Gezici gözlemciler evlerde, çoktan ölmüş olan annelerinin memesini hala emmekte olan çocuklara rastlıyorlardı... Bir defasında, süt annesi vebadan ölmüş bir bebeği gerçek annesine getirmişler. Şefkatli anne, bile bile çocuğu bağrına basmaktan kendini alamamış ve kısa süre sonra kendisi de, kucağındaki bebek de ölmüşler...

Eylül ayının ortalarına gelindiğinde artık insanlar, Tanrı'nın bu şehirde canlı insan bırakmamaya kararlı olduğuna inanmaya başlamışlardı¹.

İnsanlık, çaresi bulunamayan bir salgın hastalık yüzünden, diyelim ki bir yıl içinde, tüm dehşeti ve sefaletiyle, yokoluşa doğru sürükleniyor olsaydı, acaba ne yapar, nasıl davranırdık?

Tarihin başlangıcından bu yana kıyamet senaryolarına yabancı değiliz. Mitolojide, din kitaplarında, romanlarda, filmlerde örnekleri bol. Ancak, yaşanmış; tanınmış ve usta bir yazarca belgelere dayanılarak kaleme alınmış gerçek bir (neredeyse) yokoluş serüveninin örneği fazla değil.

Salgın hastalık, özellikle veba, yangın ve savaşla birlikte çağlar boyu insanoğlunun kitleler halinde yok olmasına yol açan en korkunç felaketler arasında. Günümüzdekine benzer kitle imha silahları ile,

* Prof.Dr., Bilkent Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Böl., Öğretim Üyesi.

¹ Daniel Defoe.A Journal of the Plague Year. New York: The American Library, 1960, 120-1, 105. Metinde alıntılar bu kitaptan verilecek ve yalnızca sayfa numarası belirtilecektir.

küresel ısınma ve kirlenmenin söz konusu olmadığı geçmişte, insanların gözünde en korkunç felaketin salgın hastalık olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü, sonuçta yangınların etkisi sınırlı, savaşlar ise hiçbir zaman insanlığın kökünü kurutacak boyutlara ulaşmamış. Ama, insanlığı zaman içinde artan bir şiddetle, korkunç bir şekilde kıran bulaşıcı bir hastalığın zincirleme etkisi sınırsız olabilir.

Tarih boyunca veba insanlığı defalarca yoklamış. Örneğin, Orta Çağ'ın sonuna, Rönesans'ın başlarına rastlayan dönemde, Giovanni Boccaccio'nun yazdığı *Dekameron* (1351-53) adlı masal kitabında, 1348 yılındaki 'Kara Ölüm' (veba) salgınında, yedi genç kadınla üç genç erkek, vebadan kırılan Floransa'yı terk ederek çevredeki tepelere kaçar ve orada on gün süreyle birbirlerine masal anlatarak vakit geçirirler. Orta Çağ'daki büyük salgın sırasında, Avrupa nüfusunun dörtte birinin (yaklaşık 25 milyon kişi) yok olduğu sanılıyor.

Shakespeare'in çağında da, özellikle Londra'da, veba salgını yüzünden çok sayıda kişinin öldüğü, uzun süreler tiyatroların kapandığı, gösteri ve eğlencelerin yasaklandığı, büyük sıkıntıların, acı günlerin yaşandığı biliniyor. 1665'te İngiltere'yi kırıp geçiren, Defoe'nun konu aldığı büyük salgından sonra, 1721'de, doğudan gelip Avrupa'da Marsilya'ya ulaşan salgın, Provence'ta binlerce kişinin ölümüne yol açmış.

Yine, 1894'de Kanton ve Hong Kong'da çıkan salgın buralarda 100,000 kişinin ölümüne yol açtıktan sonra 20 yıl içinde dünyaya yayılarak 10 milyon kişiyi öldürmüştü.

Günümüze daha yakın bir tarihte Albert Camus, *Veba* (1947) romanında, Cezayir'in Oran şehrinde çıkan bir veba salgınının psikolojik ve toplumsal etkilerini konu alıyor.

Aşağı yukarı Camus'nün ünlü romanının yazıldığı tarihlerde, antibiyotiklerin bulunması ve özellikle streptomisin gibi ilaçların uygulanmasıyla büyük salgınların önü alınmış. Ancak, bugün bile bilim adamları veba konusunda ihtiyatlı olmayı sürdürüyor ve tedbirin elden bırakılmaması gerektiğini önemle vurguluyor.

Genellikle, hastalıklı fareler ve bu fareler üzerinde yaşayan pireler aracılığıyla taşındığı bilinen vebanın belirtilerine ve türlerine gelince: Hastalığın 'hiyarcıklı veba,' 'akciğer vebası,' ve 'septisemi' gibi

türleri var. Avrupa'daki salgınlar sırasında yaygın olarak görülen 'hıyarcıklı veba' türünde başlıca belirtiler; titreme, kusma, baş ağrısı, baş dönmesi, ışığa duyarlılık, sırtta ve eklemelerde ağrılar, lenf bezlerinin şişmesi, dışarıya karşı ilgisizlik, uykusuzluk ve koma. Türüne göre, hastalık kimi zaman yirmi dört saat içinde öldürebiliyor. Veba türlerinin bir kısmı insandan insana bulaşabiliyor, bir kısmı ise fareler üzerinde yaşayan pireler aracılığıyla bulaşıyor.

Defoe'nun yaşadığı çağda, vebanın tedavisi yokmuş. Az sayıda, doğal direnci veya bağışıklığı olan kişi dışında, hastalığa yakalanan insan için, çoğu zaman ıstıraplı ve korkunç bir ölüm neredeyse kaçınılmazmış. 'Tedavi' amacıyla kullanılan bazı kimyasal ve kostik maddeler de hastanın ıstırabını daha da artırmış.

Robinson Crusoe ile *Moll Flanders* romanlarının yazarı Daniel Defoe (1660-1731)'nin nisbeten az bilinen, büyük ölçüde belgesel yapıtı *Veba Yılı Günlüğü*'nde sözü edilen olaylar zaman zaman gerçek bir yokoluş olgusunu andırıyor. Defoe bu kitabı, 1721 yılında, geçmişte 'Kara Ölüm' adı verilen veba salgını bir defa daha Avrupa'yı tehdit etmeye başladığı zaman, İngiltere'de bu tehlikeyi yeterince ciddiye almayan halkı ve yetkilileri uyarma amacıyla yazmış.

Kitabında, 1665 yılında Londra'yı kasıp kavuran amansız salgını, şehri terk etmeyen bir saraçın bakış açısından aktaran Defoe, usta bir gerçekçi yazar olarak, korkunç bir felaketi; dehşete düşmüş, paniğe kapılmış, çaresiz insanların durumunu, tutum ve davranışlarını, neredeyse kendini kıyametin eşiğinde hisseden insanoğlunun yaşamını göz önüne seriyor.

Bu dönemde doğrudan 'kıyamet' lafı pek edilmemekle birlikte, toplumun büyük bir kesiminin böyle bir düşünceye kapıldığı kesin. Salgının başlama ve yayılma nedeni belli değil. Hiçbir korunma, kaçış, kurtuluş yolu yok. Ölümler önce yüzlerle, sonra binlerle ifade edilmeye başlıyor. Ölümün en çirkin ve aşağılayıcı türlerinden biri herkes için kaçınılmaz görünüyor. Korku ve dehşet yüzlerden okunuyor, insanları tuhaf, beklenmedik davranışlara itiyor.

Veba Yılı Günlüğü, yüz yılımızda güncelliğini yitirmeyen (belki de, insanın ilkel benliğinin bazı yönlerini açığa veya ön plana çıkarması

açısından hiç yitirmeyecek olan) konusuyla, şaşırtıcı, aydınlatıcı, ürpertici ve çarpıcı bir yapıt. 1665 yılında Londra’da çıkan büyük veba salgınının çıkış nedeni anlaşılamıyor; o çağda bilinen hiçbir tedavi yöntemi (bu arada, her türlü büyü ve üfürükçülük v.s. de) işe yaramıyor ve salgın, sanki doğa üstü güçlerin sergilediği bir kıyamet provası gibi, nasıl başladıysa öyle esrarengiz bir şekilde sona eriyor.

Daniel Defoe, çağının öteki ünlü yazarları Jonathan Swift ile Alexander Pope’tan farklı olarak, daha çok aristokrat ve seçkin kitle için değil (yukarıda belirtildiği gibi, bir ‘saraç’ kimliğiyle), dükkancılar, esnaf ve zanaatkarlar, sıradan insanlar için, onlardan biri olarak yazıyor. Onların yaşamını, yoksulluğu, hastalığı, küçük sevinçleri, batıl inançları da yakından tanıyor ve keskin gözlemleriyle, düzgün ve canlı bir dille, bize bir insanlık dramı aktarıyor.

Başlarına gelen felaketi kavrayamayan, ne yapacaklarını bilemeyen insanların çırpınışlarını izliyoruz *Veba Yılı Günlüğü*’nün sayfalarında. İnsanların bir kısmı, Thames nehri kayısında demirlemiş olan teknelere taşınıyor; şehir dışında evi, akrabası, eşi dostu olanlar kurtuluşu şehri terk etmekte buluyor; yoksulların bir kısmı kırlara, ormanlara kaçıyor ve oralarda ilkel şartlarda yaşamaya çalışıyor. Veba bir eve girdiğinde, ev bir tür karantinaya alınıyor kapıya bir kızıl haç asılarak hastaların dışarı çıkmaması için evin önüne nöbetçi dikiliyor. Ölüler at arabalarına istif edilip toplu olarak çukurlara gömülüyor ve çan sesleri hiç susmuyor.

O dönemde nüfusu 450,000 civarında olan² Londra gibi bir metropol yavaş yavaş, göz göre göre, korkunç bir şekilde ölüyor: Salgın sona erdiğinde, yalnız Londra’da tahmini ölü sayısı 70,000.

Defoe’nun anlattığına göre, hastalıktan ilk ölüm 1664 Aralıkta görülüyor ve vebanın Doğu Akdeniz’den Hollanda’ya, oradan da Londra’ya gelen ticaret gemilerince getirildiği tahmin ediliyor. Geminin taşıdığı ipek yükünün ulaştığı evlerden birinde başlayan veba önce ev halkından bir kişiyi öldürüyor. Ancak, belirtiler görülmeye başlamadan önce, hastalık ev sakinleri ile görüşen çevre halkına da bulaşıyor.

² Londra’nın 17. yüzyıldaki nüfusu, veba türleri, hastalığın belirtileri ve vebanın tarihçesine ilişkin bilgiler için kaynak olarak *Encyclopaedia Britannica*’nın 15. Basımı (1995) kullanılmıştır.

Hastalığın veba olduğu hemen anlaşlamıyor. Büyük ihtimalle de, hastalanan kişilerin yakınlarınca gizleniyor. Gerçek ortaya çıktığında ise (belirti vermeyen hastalar ilk iki gün serbest dolaştığından) etkili önlem alınması için çok geç oluyor.

Önceleri salgın yavaş geliyor gibi görünüyor. Kayıtlara göre, ilk ölümün olduğu evde, 9 Şubat 1665’de bir kişi daha ölüyor. Bundan sonraki ölümler 22 Nisan’da geliyor; bu defa aynı sokaktaki bir başka evde. Ancak bu arada, hastalığın görüldüğü evlerde inceleme yapmaya gelen resmi görevlilere insanların, evlerin karantinaya alınacağı ve toplumdaki dışlanacakları korkusuyla yanlış bilgi verdiği veya rüşvet karşılığı ölüm nedeninin başka bir hastalık olarak kayda geçmesini sağladıkları anlaşılıyor.

Veba salgını olduğunun resmen ortaya çıkması çok vakit alıyor. Bazı yetkili ve görevlilerin de göz yummasıyla, veba vakaları başka hastalık olarak kayda geçiyor ve istatistiklere göre, bahar ve yaz aylarında, belirtileri nisbeten vebaya benzeyen bazı hastalıklardan ölümlerde patlama görülüyor. Örneğin, kayıtlara göre, humma ve lekeli hummadan haftada beş yüz kişi ölüyor. Halk, evlerinde veba olduğunu gizlemek için her çareye baş vuruyor ama ölümler hızla artıyor ve artık veba salgını gizlenemiyor. Ölü sayısı Eylül ayında haftada on bine ulaşıyor. Veba artık, öncelikle Londra’da insan yaşamının her yönüne damgasını vuruyor.

Salgının yayılmasını önlemek için alınan önlemler arasında halkı en çok etkileyen, dehşete düşüren, ümitsizliğe iten; yaşamı altüst eden uygulama bir tür ‘karantina’. Veba vakası görülen eve derhal giriş çıkış yasağı konuyor; kapısına bir kızıl haç asılıyor ve önüne nöbetçi dikiliyor. Sonuç, tahmin edileceği gibi, büyük bir kargaşa.

Hastalığın tedavisi bilinmediğinden, tek çare olarak görülen karantina uygulaması her yönüyle sıkıntı verici ve çelişkilerle dolu. Uygulama sırasında içler acısı durumlar ortaya çıkıyor. Örneğin, olayları anlatan ‘saraç’ bir gün Thames nehri kıyısında yürürken, yoksul görünümüne rastlıyor. Adama, o semtte durumun nasıl olduğunu sorduğunda, kayıçılık yaptığı anlaşılan adam anlatıyor: Yazık ki, efendim, bu evlerin hepsi hasta ve ölü dolu. Sağlam pek az kimse kaldı buralarda. Şu eve bakın. İçindekilerin hepsi öldü. Kimse içeri

girmeye ceraset edemiyor. Geçen gün zavallı hırsızın biri evi soymaya kalkmış, ama dn onu da gömmüşler (s.109).

Kayıkçı'nın kendi durumu ise oldukça acıklı:

Benim halimi hiç sormayın. Tanrı beni şimdilik esirgedi, ama ailem hasta. Bir ocuğum öldü. şu gördüğünüz kkk ev benim evim. Zavallı karıcığımla iki çocuğum orda yaşıyor, buna yaşamak denirse. Ama ben yanlarına gitmiyorum.

Bunu söylerken adamın gözlerinden yaşlar akıyor. Saraç, ailesini niye terk ettiğini sorduğunda kayıkçı anlatıyor:

Tanrı göstermesin, efendim; terk etmiş değilim. Elimden geldiğince çalışıp onlara bakıyorum... Ben kayıkıyım; kayığım da şurada. Gündüzleri onun sayesinde geçiniyor, geceleri içinde yatıyorum. Kazandığım parayla aldığım şeyleri karşıdaki şu taşın üstüne koyuyorum. Sonra, 'Hey!' diye aileme sesleniyorum; gelip oradan alıyorlar... Bu zamanda kayıkçı ne iř yapar diye sorarsanız, salgından kaçıp nehir kayısındaki teknelerde yaşayan insanlara erzak taşıyorum.

Salgın yayıldıķa, karantinaya alınan ev sayısı artıyor. Hastaların yanında kalan sağlamlar da hastalanıyor. Kimi evlerden insanlar, bazen nöbetçiye rüşvet vererek, gizlice kaçıyor. Bu evlere erzak sağlamak da, kapıda duracak nöbetçi veya evdeki durumu yerinde görüp tutanak tutacak gözlemci bulmak da sorun oluyor. Çoğu ev uzun süre kendi haline bırakılıyor. Bazen, bir evde canlı kimsenin kalmadığı ancak günler sonra anlaşılıyor. Bu durumda evdeki ller 'ceset arabalarıyla' taşınarak şehrin belli yerlerinde açılan büyük çukurlardan oluşan toplu mezarlara atılıyor.

Ancak, cesetlerin evlerden alınıp mezarlara atılması da büyük sorun. Bu işi yapmaya istekli kimse bulunamıyor. Yönetimce görevlendirilenler de hastalığa yakalanıp ölüyor. Cesetler iplerle balkon veya pencerelerden arabalara sarkıtılıyor veya sedyeyle taşınıyor. Kimi zaman cesetler, ancak kokmaya başladıkları zaman, çevrede oturanların

şikayeti üzerine alınıyor. Doğal olarak, cesetlerin günlerce açıkta kalması salgının yayılmasını hızlandırıyor. Kimi zaman içi ceset dolu arabalar kilise önlerine bırakılıyor. Arabacı ya ölmüş ya da kaçmış oluyor. Yani sistem kaçınılmaz bir şekilde kendi kendini yiyor.

Yetkili ve görevlileri ümitsizliğe düşüren bir konu da, sağlam insanla hasta insanı ayırt etme güçlüğü. Pek çok kimse, hastalığa yakalandığı halde başlangıçta belirti göstermiyor, ama başkalarına hastalığı bulaştırıyor. Kendini sağlam sanan insanlar, salgından kaçayım derken hastalığı da yanında götürüyor ve vebanın yayılmasına aracı oluyor.

Bu insanların bir kısmı Londra dışına, köylere, kasabalara, başka yörelere kaçıyor. Bir kısmı ise teknelerde yaşıyor ve salgın yaklaştıkça açılarak başka limanlara geçiyor. Bazen bir teknede tek bir hastanın bulunması, hastalığın bütün tekneye ve dolayısıyla teknenin uğradığı öteki limanlara yayılmasına yol açıyor.

Ailelerde alışılmadık facialar yaşanıyor. Çocuklar, hasta anne ve babalarını terk edip gidiyor. Aklını kaçıran anneler kendi çocuklarını öldürüyor ve cezalandırılmalarına yetecek kadar yaşıyor.

Bu dönemde insanların ruh ve zihin sağlığının bozulması da dikkati çeken bir husus. Kimileri bunu doğrudan vebanın etkisine bağlıyor; bedeninin yanında zihnin de hastalandığına inanıyor. Kimileri ise insanların onca felaket ve acıya dayanamayıp çıldırdığını söylüyor:

Bundan daha acı ne olabilir! Zavallı bir adam çirilçiplak sokağa fırlıyor; hoplayıp zıplamaya, acayip hareketler yapmaya başlıyor. Ardında beş altı kadın ve çocuk bağırsarak koşuyor, 'Ne olur, Tanrı aşkına geri dön,' diye sesleniyorlar. Gelen geçenden yardım istiyorlar. Ama boş yere! Kimse, değil adama el sürme, yaklaştırmaya dahi cesaret edemiyor. (s.170).

Hastalıklı insanların bir kısmı, kendileri hastalandı diye hınçla, vebayı kasıtlı olarak başkalarına da bulaştırıyor. (Aynı zamanda gazeteci olan Defoe, ilgi çekeceğini bildiği bu gibi aykırı ve 'sansasyonel' durumlara da bol bol değiniyor. Ancak, bu olayları 'başkasından duyduğunu,' 'doğruluğuna emin olmadığını' belirterek ihtiyatı da elden bırakmıyor.) Bir defasında kadının biri sokakta yürürken yanına şarkı

söyleyip dans eden, görünüşte aklını kaçırmış bir adam yaklaşıyor ve kadını öpmeye kalkışıyor. Korkudan ödü patlayan kadın kaçmaya çalışıyor ama başaramıyor. Adam kadını zorla öptükten sonra vebalı olduğunu açıklıyor ve 'Madem bana bulaştı, herkese bulaşsın,' diyor. Aynı zamanda hamile olan kadın bu sözleri duyunca bir çığlık atıp bayılıyor. Birkaç gün içinde de ölüyor. Ancak, ölümünün vebadan olup olmadığı bilinmiyor.

Zamanla evler boşalıyor, semtler ıssızlaşıyor. Kapıları açık kalan evlerde, rüzgarla çarpan kepenklerin sesi sokaklarda çınıyor. İnsanlar artık tüm önlemlerin boş olduğunu, çarelerin tükendiğini düşünerek büyük bir ümitsizlik ve korkuya kapılıyorlar. Sokakta karşılaşanlar selamlaşmayı bırakıyor:

Nasılsın diye sormuyorum sana; benim nasıl olduğumu da söylemiyorum. Belli ki er geç hepimiz yolcuyuz. Şu anda kimin hasta, kimin sağlıklı olduğu önemli değil. (s.173).

Toplumun temelleri sarsılıyor. Kendi canından ümidi kesen insanı başkalarının canı hiç ilgilendirmez oluyor. Kimse kimseyi umursamıyor.

Kiliselerde mezhep, sınıf, v.s. ayırımı gözetilmez oluyor. Defoe'ya göre, belki toplu ölüm düşüncesi bir kısım insanları birbirine yaklaştırıyor, 'mezarın ötesinde tüm insanların kardeş olacaklarını' hatırlatıyor. (s.174) (Daha sonra, veba tehlikesi geçitiğinde, mezhepler ve sınıflar tıpkı önceden olduğu gibi ayrılıyor, düşmanlıklar canlanıyor.)

Salgının başlangıcında türlü kehanet ve vaadlerle halkı aldatan falcılar, tabirciler, büyücüler, şarlatanlar, hastalık yayılıp hiçbir çarenin işe yaramadığı ve bu tür insanların 'kendi kaderlerini bile göremedikleri, kendi fallarına bakmaktan aciz oldukları' anlaşılınca, ortadan yok oluyor veya sus pus oluyorlar. (s.176)

1665 kışının ortalarına doğru, anlaşılmaz bir şekilde, salgında gerileme görülmeye başlıyor. Haftada on binleri bulan ölü sayısı, beş binlere, binlere düşüyor. Yine de ölümlerin verdiği bir çaresizlik ve hatta 'Türklere özgü' kadercilik anlayışıyla, insanlar bu salgının soludukları havada olduğuna, kaçınmanın imkansızlığına, korunmaya çalışmanın

boşluğuna inanmaya devam ediyor:

Halk, Türklerde olduğu gibi, kaderci bir tevekkülle, bu belanın Tanrı'nın işi olduğunu düşünüyor, evde de kalsa, şehir dışına da kaçsa kaderini değiştiremeyeceğine inanıyordu. Bu nedenle de artık çoğu kimse hastalıklı insanlarla görüşmekten çekinmiyor, vebaluların yaşadığı evlere rahatça girip çıkıyordu. Elbette bu davranışlar salgının sona ermesini geciktiriyordu. (s.189)

Bu arada söylenti ve efsaneler bitmek bilmiyor. Örneğin, yazarın arkadaşı Dr. Heath'e göre, vebaluları ağız kokularından tanımak mümkünmüş tabii insanlara bu kadar yaklaşılmaya cesaretiniz varsa!

Yine, bazılarına göre, vebalı biri ayna veya cam üstüne hohladığı zaman orada beliren ize mikroskopla bakılırsa, ejderha, yılan, cin gibi tuhaf ve korkunç yaratıklar görülebiliyormuş.

Ancak, olayları anlatan kişi (Defoe) buna ihtimal vermiyor ve 'mikroskop bulamadığımız için de doğruluğunu araştıramadık,' diyor. (s.199)

Bir başka 'bilgili' adamın görüşüne göre, vebalı insanın nefesi bir kuşu anında öldürecek kadar zehirli olurmuş. Bu kişiler nefesleriyle tavuk ve horozları bile öldürebilir, ya da hasta ederlermiş. Bu şekilde hasta düşen tavuklar da çürük yumurta yumurtlarmış.

Bir inanca göre de, vebalı bir kişi ılık suya veya bazı sıvılara üflediğinde, suyun veya sıvının yüzeyinde tuhaf bir köpük oluşmuş.

Defoe bu konuda da temkinli: 'Ancak,' diyor, 'benim görebildiğim kadarıyla, bu hastalığın mahiyetini anlamak da, insandan insana bulaşmasını önlemek de mümkün olmadı.'

Bu arada Defoe, olumlu durum ve davranışlara da değiniyor. Örneğin, varlıklı insanlar arasında o kadar çok yardımsever çıkmış ki; hemen her türlü zanaat, esnafılık, ticaret, el işleri durma noktasına geldiği halde, aşırı yoksulluk veya açlıktan ölen pek az kimse varmış.

Ayrıca, gerek şehir yönetimi, gerekse devlet hemen hiçbir zaman tamamen çökme aşamasına gelmemiş. Yöneticiler, kendilerini ellerinden geldiğince korumaya çalışarak şehirde kalmış ve sistemin dağılmasını önlemişler.

İlk veba vakasının görülmesinden yaklaşık bir yıl sonra, Aralık 1665'te salgın sona eriyor. Kimilerine göre, 'hava,' yeniden temizlenmekle kalmıyor, çiçek hastalığı geçirdikten sonra çiçeğe karşı bağışıklık kazanan insanlar gibi, vebaya karşı bağışıklık kazanıyor. (s.223)

Defoe, bu çetin sınavdan başarıyla çıkamayanlar arasında, sahte doktorlar ve şarlatanlar yanında, gerçek doktorları da sayıyor:

Bir zamanlar, şehirde sürüyle görülen sahte doktorlarla şarlatanlar-ki ben bunların sözüne hiç itibar etmemiştim-iki yıl süreyle ortadan yok oldu. Kimilerine göre bu sahtekarlar, para için insanları kandırıp ölüme sürüklediklerinden Tanrı'nın lanetine uğramış ve ölmüşlerdi. Ama bence bunlar şehir dışına kaçtı ve taşrada, vebanın oralara geleceğinden korkan saf insanları kandırmayı sürdürdüler. (s.233)

Ancak, şehirde en çok kınanan insanlar, salgın sırasında hastalarını yüzüstü bırakan doktorlar. Bu doktorlar, salgından sonra döndüklerinde 'kaçak' olarak niteleniyor, kapılarına 'Kiralık Doktor' levhası asılıyor ve sonuçta bir kısmı işsizlikten taşınmak zorunda kalıyor. Aynı şey çok sayıda din adamı için de geçerli. Halkın bunlara etmediği hakaret kalmıyor. 'Kiralık Vaiz Kürsüsü' veya 'Satılık Kürsü' gibi levhalar yaptırılıyor, ağır ve alaylı manzumeler, tekerlemeler yazılıyor ve kilise kapılarına asılıyor.

Defoe bu felekat yılıyla ilgili 'günlüğünü' kendi yazdığı, basit ama içtenlikli bir dörtlülle bitiriyor:

Londra'yı korkunç bir veba vurdu;
Yıl bin altıyüz altmış beşti.
Bu salgın yüz bin cana mal oldu;
Ama beni almadan geçti.

Defoe'nun yaşadığı çağda olduğu gibi, bugün de bazı hastalıkların nasıl ortaya çıktığı, neden yayıldığı (bazen, neden yayılmadığı) bilinmiyor. Tıp biliminin ve teknolojinin o çağla kıyaslanmayacak derecede geliştiği bugün bize böylesi bir salgın uzak ihtimalmiş gibi geliyor. Belki de gerçekten uzak ihtimal. Yine de, günümüzde henüz önü alınamayan, tedavisi bulunamayan bazı hastalıklar bizleri zaman zaman

ürpertmiyor değil. İlk anda akla, 'aids,' 'deli dana hastalığı,' dünyanın kimi yörelerinde arada bir ortaya çıkan, aşı ve serumlara karşı dirençli virüslerden kaynaklanan hastalıklar geliyor. Ayrıca geçmişte, örneğin, 'çiçek' gibi, kitle halinde ölümlere yol açmış olan ve daha sonra kökü kurutulan hastalıkların, değişime (mutasyona) uğrayıp yenilerek, bağışıklık kazanarak (mesela terör odakları aracılığıyla) yeniden ortaya çıkması fazlaca fantastik bir senaryo sayılmaz.

Defoe'nun günlüğü, örneğin bir virüs aracılığıyla dünyaya yayılan öldürücü bir salgın hastalık insanlığı önlenemez bir şekilde yok etmeye başladığında, kişilerin nasıl davranabileceği, hangi yönlerinin açığa veya ön plana çıkabileceği hakkında bize fikir veren kapsamlı ve gerçekçi bir tablo çiziyor.

Ama, *Veba Yılı Günlüğü*'nün asıl önemi, her halde insanoğlunun son derece özel bir durum karşısında aldığı tavrın, doğasının ve benliğinin; bilincinin derinliklerinin, toplumsal düzeninin yalın ama ciddi ve ilginç bir irdelemesi olmasında yatıyor.